

הלכה למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת סוטה

תוכן

- הלכה למעשה.....1
- א. ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה כת ליצים וכת חניפים וכת שקרים וכת מספרי לשון 1
- הדרן עלך אלו נאמרין.....4
- הלכתא למשיחא.....4
- א. משוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם בלשון הקודש היה מדבר ... זה כהן משוח מלחמה ודבר אל העם בלשון הקודש ואמר אליהם שמע ישראל וגו' על אויביכם ... אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו וגו'.....4
- ב. פעמיים מדבר עמם אחת בספר ואחת במלחמה.....7
- הלכה למעשה.....8
- ג. דאנה בלב איש ישחנה ר' אמי ורבי אסי חד אמר ישחנה מדעתו וחד אמר ישחנה לאחרים.....8

דף מב.

הלכה למעשה

א. ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה כת ליצים וכת חניפים וכת שקרים וכת מספרי לשון

ארבע כתות אינם מקבלים השכינה כת ליצים, כת שקרנים, כת חניפים, כת מספרי לשון הרע, ועתה יש להשכילך¹ עסקיהם ולחלק חלקיהם, כי יש תועלת הרבה להבין הענין על בוריו.

הליצים

הליצנות נחלקת לחמישה חלקים. האחד, איש הנותן דופי בבני אדם שהוא מזיד על חבירו בדבר שאין לו בו ריוח, עושה נזק והפסד גדול לחבירו, כי כשהוא נותן דופי ומבאיש ריחו בעיני בני אדם ומשניאו, זוהי תכלית הזדון יותר מן הגזול וגונב, וגם הליץ הוא יהיר בעל גאווה, ולכך הוא נותן דופי בבני אדם. אבל החכם – עניו ושפל הוא,

¹ ספר אורחות צדיקים שער השתיקה

הַלְכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מַסְכַּת סוּטָה

מכיר מומו לעצמו, ומתוך כך לא יתלוצץ בבני אדם ליתן בהם דופי ספר אורחות צדיקים שער השתיקה

השני שלועג על דברי בני אדם עבור שהוא בז להם מחמת שלא הצליחו גם הם בממון ובכבוד, ולועג בעניים, לא שיתן בהם מום, אלא הם נבזים בעיניו

השלישי יש לועג לדברים ואין דעתו להבזות בעליהם, אך מרחיק פעולות שיש תקוה ואחרית לפעולתם. והלץ הזה הוא חכם בעיניו, וכל מעשה שהוא לא התחיל נראה לו שטות ולועג עליו. ופעמים תביאנה המידה הזאת לידי מינות להלעיג על המצוות

הרביעי הקובע עצמו תמיד לשיחה בטלה ולדברים בטלים, כמו יושבי קרנות, והם מחפשים בכל יכלתם למצוא ליצנות, כי אין להם מלאכה אחרת, כי אם שיושבים ולועגים בבני אדם ומתלוצצים במעשיהם.

החמישי המתלוצץ על מעשה ועל דברים לא מחמת שהוא בז לאותו מעשה שהוא מתלוצץ, אלא הוא לועג כדרך המשחקים דרך שחוק, ופעמים שגורם לזה משתה היין.

השקרנים

יש בענין השקר² תשעה חלקים: האחד המכחיש בעמיתו בפקדון או בהלוואה, או שמעיד שקר, וכהנה רבות.

השני אין בגוף השקר נזק לחבירו, אך מתכוין להטעות חבירו שיאמין בו ויבטח בו ולא ישמור ממנו, ואז יוכל להרע לו,

השלישי המשקר בחבירו, לא לגזול ממנו דבר שהוא שלו, אך הוא רואה טובה שעתידה לבוא לחבירו, והוא מהדר אחר אותה טובה לקחת אליו בשקר וברמאות, או דבר שקרים לחבירו עד שיתן לו מתנה, כגון שמבשר לו בשורות שקר ויתן לו מתנות עבור זה, וכיוצא בזה הענין.

הרביעי המשקר בסיפור דברים ששמע, ומחליף מקצתם ומתכוין להחליף, ואין לו שום ריוח באותו שקר, וגם לא יזיק אותו שקר לחבירו. ופעמים שהוא מספר דברים שהוא בודה כולם מלבו, ויש לו עונש שאוהב שקר בלא תועלת ספר אורחות צדיקים שער השקר

החמישי האומר לחבירו שייטיב לו, או שיתן לו מתנה, או שיעזור לו, ולא יאמר לו על דרך הבטחון שיבטח בו לב חבירו, ובשעה שיאמר לו כך יהיה בלבבו שלא לתת,

הששי המבטיח את חבירו להיטיב לו, והבטיחו כל כך עד שיבטח בו לב חבירו, אין לו לחלל הבטחתו. ואם הוא משקר בזה, יש בו עונש גדול יותר מן הראשון, שלא עשה אלא דיבור בעלמא.

השביעי המתעה חבירו לומר כי עשה עמו טובה, או דיבר עליו טובה, ולא עשה. ועל זה אמרו רבותינו, זכרונם לברכה(אסור לגנוב דעת הבריות – ואפילו דעתו של גוי.

² שם שער השקר

הַלָּכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֶף הַיּוֹמִי

מסכת סוטה

הַתְּשִׁיעִי הַמִּסְפָּר בְּסִיפּוֹר דְּבָרִים שֶׁשָּׁמַע, וּמַחְלִיף בְּדָבָרִים עַל אֲוֹדוֹת חֲפָצוֹ, וְאֵין הַפֶּסֶד לְשׁוֹם אָדָם בּוֹזֵה, אֲךָ יֵשׁ לוֹ מַעַט הַנָּאָה בְּשִׁקְרוֹ, אֲףֹ עַל פִּי שְׁאִינוֹ מְרוֹיחַ מִמּוֹן בְּכָךְ.

הַחֲנָפִים

הַתְּבָאָר לְעִיל בְּאַרְיֻכּוֹת דֶּף מֵאָ: שֶׁהַשּׁוֹמֵעַ אוֹ רוֹאֵה בַּחֲבֵרוֹ דָּבָר עוֹוֹל, אוֹ דָּבָר שְׁאִינוֹ הַגּוֹן, וְאוֹמֵר שֶׁהַמַּעֲשֵׂה שֶׁעָשָׂה טוֹב הוּא³, הָרִי הוּא בְּכֻלּוֹ מַחְזִיק יָדֵי עוֹבְרֵי עֲבִירָה⁴. וְעוֹבֵר עַל אִיסוּר חֲנוּפָה⁵, וְהָרִי הוּא נוֹתֵן מַכְשׁוֹל לְפָנֵי הַחוּטָא, כִּי אִינוֹ נִיחָם עַל רַעְתּוֹ וְשׁוֹנָה בְּאוֹלָתּוֹ, וְעַל זֶה נֵאמַר (יִרְמְיָהוּ כ"ג פסוק יד) – מִן הַחֲזָקוֹת יָדֵי מְרַעִים לְבִלְתִּי שָׁבוּ אִישׁ מִרַעְתּוֹ וְגו' כִּי מֵאֵת נְבִיאֵי יְרוּשָׁלַם יֵצְאָה חֲנָפָה לְכָל הָאָרֶץ⁶ וְכֵן שָׁכַן אִם הַעוֹוֹל גְּלוּי לְרַבִּים, שֶׁהַמַּצְדִּיקוֹ חִלְלָה וּבִיזָה דֵּת וּדִין⁷, וְהָרִי זֶה בְּכֻלּוֹ חֲלוּל הַשֵּׁם⁸.

אֲףֹ מִי שְׁאִינוֹ מוֹחָה בְּיָדֵי חֲבֵרוֹ הַעוֹשֶׂה דָּבָר עוֹוֹל, אוֹ דָּבָר שְׁאִינוֹ הַגּוֹן, לֹא מִתּוֹךְ יִרְאָה מִגּוֹפּוֹ אוֹ מִמִּמּוֹנוֹ, אֲלֹא מִתּוֹךְ רַשְׁעוֹת לִבּוֹ, נִקְרָא חוֹנֵף⁹.

הַמַּהֲלֵל רַשָּׁע, בֵּין בְּפָנָיו בֵּין שְׁלֹא בְּפָנָיו, אֲףֹ עַל פִּי שְׁאִינוֹ מַצְדִּיקוֹ עַל מַעֲשֵׂה רַע שֶׁעָשָׂה, אֲלֹא אוֹמֵר עֲלָיו כִּי אִישׁ טוֹב הוּא, בְּכֻלּוֹ אִיסוּר חֲנוּפָה הוּא, וְאִסּוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן שְׁעִי"ז הוּא יִיחָשֵׁב צָדִיק אֲצֵל הַשּׁוֹמְעִים וְיִכְבְּדוּהוּ וְתִגְבֵּר יְדוֹ¹⁰, וְעוֹד שֶׁמַּכְשִׁילוֹ שְׁלֹא יִשׁוּב מִדְּרָכּוֹ הָרַע¹¹. וְעוֹד נֵאמַר שֶׁם שְׁאִסּוּר לְהַחֲנִיף לְאִנְשֵׁי זְרוּעַ כְּדִי שִׁיכְבְּדוּהוּ וְיִנְשְׂאוּהוּ¹². וְאִסּוּר לְהַתְּחַבֵּר לְרַשָּׁע וּלְקַרְבּוֹ כַּחֲבֵר¹³.

אִסּוּר לְסַפֵּר בַּגִּנוּת חֲבֵרוֹ בְּפָנֵי שׁוֹנָאוֹ, כְּדִי לְמַצּוֹא חֵן בְּעֵינָיו¹⁴, וְהַעוֹשֶׂה כֵּן עֹבֵר עַל אִיסוּר חֲנוּפָה¹⁵.

הַמַּשְׁבַּח אָדָם בְּמַעֲלֹת שְׁאִין בּוֹ, שֶׁהַשּׁוֹמְעִים סוֹמְכִים עַל דְּבָרָיו וְבָאִים לְיָדֵי מַכְשׁוֹל וְנֹזֵק עַל יְדוֹ בְּכֻלּוֹ אִיסוּר חֲנוּפָה הוּא¹⁶.

³ מַלְבָּד שְׁבִיטָל מִצּוֹת עֲשֵׂה שֶׁל מִצּוֹת תּוֹכַחָה

⁴ [דְּאִסּוּר מִשּׁוֹם לְפָנֵי עוֹר] – תּוֹס' סוֹטָה שֶׁם סוֹטָה מֵאָ: בְּמַעֲשֵׂה דֶאֱגָרִיפּס ד"ה אוֹתוֹ וּד"ה כֹּל

⁵ יִרְאִים סִי' רַמַּח ע"פ סוֹטָה מֵאָ: בְּאִגְרִיפּס, וְכַעֲי"ז בְּשַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה לְרַבְּנּוֹ יוֹנָה ח"ג סִי' קָפֵד וּמֵאִירִי סוֹטָה שֶׁם

⁶ שְׁעִי"ת שֶׁם, עִי"ש שֶׁהֵבִיא רַק אֵת תַּחֲלִילַת הַפֶּסֶח, [וּמַלְבָּד זֶה הוּא נוֹשֵׂא בְּעוֹנֶשׁ עַל הַנּוֹק שֶׁהוֹזִיק הַחוּטָא

לְשַׁכְנָגְדוֹ, כַּעֲנִין שֶׁנֵּאמַר (מִשְׁלֵי י"ז טו') "מַצְדִּיק רַשָּׁע וּמִרְשִׁיעַ צָדִיק תּוֹעֵבַת ה' גַּם שְׁנִיָּהֶם" – שְׁעִי"ת שֶׁם.]

⁷ שְׁעִי"ת שֶׁם

⁸ יָד הַקָּטָנָה ה'ל' דְּעוֹת פ"י, [וְעוֹד שֶׁהָרִי הַשּׁוֹמְעִים סוֹמְכִים עֲלָיו וְנִגְרָרִים אַחֲרָי מַעֲשֵׂה הַרְשָׁעִים – מֵאִירִי סוֹטָה שֶׁם].

⁹ יִרְאִים שֶׁם ע"פ הַגִּמְרָא בְּקִדּוּשֵׁין ע': דֹּלָא לִימְרוּ קָא מַחֲנֵפִי בּוֹ, שְׁעִי"ת שֶׁם סִי' קָצָה – קָצוֹ, עִי"ש כַּמָּה אוֹפְנִים בּוֹזֵה, מֵאִירִי סוֹטָה שֶׁם. וְעִי' מו"ק יז. לֹא חֲנִיפִי לִיָּהּ, וּבִסְנֵהֲדִרִין קָא: בִּירְבַּעַם מִפְּנֵי שֶׁהוֹכִיחַ לְשִׁלְמָה. וּבְשַׁעֲרֵי קִדּוּשָׁה לר' חַיִּים וִיטָאָל ח"ב שַׁעֲרָה, וּבְרֵאשִׁית חֲכָמָה שַׁעֲרָה קִדּוּשָׁה פ"ב הֵבִיאָנוּ עַל שְׁלֹא הַחֲנִיף לְשִׁלְמָה

¹⁰ וְעַל זֶה נֵאמַר "עֲזוּבֵי תוֹרָה יַחֲלִלוּ רַשָּׁע" מִשְׁלֵי כח ד', – רַבִּינוֹ יוֹנָה בְּשַׁעֲרֵי שֶׁם סִי' קָפֵד

¹¹ שֶׁנֵּאמַר "בִּפְנֵי חֲנָף יִשְׁחִית רַעְהוֹ" מִשְׁלֵי יח ד'. – שְׁעִי"ת שֶׁם סִי' קָצָב, כִּד הַקָּמָח עֵרֶךְ חֲנוּפָה

¹² שֶׁם סִי' קָצָב

¹³ כַּעֲנִין שֶׁנֵּאמַר בִּיהוֹשֻׁפֶּט מֶלֶךְ יְהוּדָה: "בַּהֲתַחֲבֹרֶךְ עִם אַחֲזִיָּהוּ פִּרְץ ה' אֶת מַעֲשִׂיךָ" (דְּבָרֵי הַיָּמִים ב כ לו'). – שְׁעִי"ת שֶׁם סִי' קָצָב.

¹⁴ שְׁעוֹבֵר עַל אִיסוּר לְשׁוֹן הָרַע

¹⁵ חֲפִץ חַיִּים בְּפִתְחָה סִי' מו

¹⁶ רַבִּינוֹט יוֹנָה בְּשַׁעֲרֵי שֶׁם סִי' קָצָד

הלכה למעשה ולמשיחא בדף היומי

מסכת סוטה

בעלי לשון הרע

לשון הרע¹⁷ הוא המספר בגנות חבירו, אף על פי שאומר אמת. אבל האומר שקר נקרא "מוציא שם רע". אבל בעל לשון הרע זה שיושב ואומר: כך וכך עשה פלוני! וכך וכך היו אבותיו! וכך וכך שמעתי עליו! ואומר דברים של גנאי, ואין כאן מקום להאריך ונתבאר דיניו בספר חפץ חיים.

ועבור אשר הרבה דברים תלויים בלשון, צריך לשמור לשונו מאד מאד. ועל כן אמר דוד (תהלים לד פסוק יד) נִצֹר לְשׁוֹנִי מִרָע וּשְׁפָתִי מִדִּבֶּר מְרָמָה ואמרו רבותינו, זכרונם לברכה (ויקרא רבה טז ב, שוחר טוב נב ב): מעשה באדם אחד שקרא ברחוב: מי רוצה לקנות סם חיים? באו כל העולם לקנות, הוציא ספר תהלים והראה להם מה שכתוב בו (שם פסוק יג) מִי הָאִישׁ הַחֲפִיץ חַיִּים אֲהִיב יָמִים לְרֵאוֹת טוֹב נִצֹר לְשׁוֹנִי מִרָע וכשראה זה רבי ינאי הכניסו בביתו והאכילו והשקהו ונתן לו מעות. באו תלמידיו ואמרו לו: עד עתה לא ידעת זה הפסוק אמר להם: ידעתי, אבל לא שמתי על לבי להיזהר בדבר זה, וכשהייתי קורא זה הפסוק עברתי עליו ולא חשתי, ובא זה וקיימו בידי, ומעתה אזהר יותר בלשוני!

לכן אדם שהורגל בלשונו להחניף, ולהתלוצץ, ולספר לשון הרע, ולדבר כזב ודברים בטלים, ועתה הוא רוצה להיכנע ולמנוע מזה ולעשות גדר גדולה וחזקה מאד, יעשה גדר שיתרחק מחביריו הראשונים שהיה רגיל לדבר עמהם ליצנות וחניפות ולשון הרע ושקר, כי אם יתקרב אצלם לא יוכל למנוע, כי הם יתחילו לדבר עמו כמו שהורגלו, ואז לא יוכל להתאפק מלדבר עמהם כמו שהורגלו. וצריך להרגיל עצמו בשתיקה מאד מאד, כדי להרגיל עצמו למעט פתיחת פיו, וירבה לישב בחדר לבדו ולעסוק בתורה, ויתחבר עם החסידים שאינם מדברים כי אם מדברי תורה ויראת שמים. ובזה הענין ירגיל עצמו ימים רבים, ואז ימצא רפואה למכתו.

הדרן עלך אלו נאמרינן

הלכתא למשיחא

א. משוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם בלשון הקודש היה מדבר ... זה כהן משוח מלחמה ודבר אל העם בלשון

¹⁷ שם שער לשון הרע

הַלָּכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מסכת סוטה

הקודש ואמר אליהם שמע ישראל וגו' על אויביכם ... אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו וגו'

נאמר בפרשת שופטים (דברים כ פסוק א – ב) כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ וְרֵאִיתָ סוֹס וָרֶכֶב עִם רַב מִמֶּךָ לֹא תִירָא מֵהֶם וְגו'. וְהָיָה כִּקְרַבְכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה וְנָגַשׁ הַכֹּהֵן וְדָבַר אֶל הָעָם. נִצְטוּיֵנו שְׁנִמְנָה כֹהֵן שִׁיּוּכִיחַ לַעֲם תּוֹכַחַת הַמִּלְחָמָה וִיחֲזִיר מִי שְׁאִינוֹ רָאוּי לַהֲלָחֵם¹⁸, וכבר התבאר לעיל דף לב. שבכל מלחמה, היו ממנים כהן מיוחד לדבר אל העם במערכות המלחמה שיוכיח לעם תוכחת המלחמה ולחזק את ליבם, וכשנתמנה לכך, היו מושחים אותו בשמן המשחה, ועל כן היה נקרא "משוח מלחמה" ומקצת דיני כהן גדול נוהגים בו¹⁹.

אחד מלחמת²⁰ מצוה ואחד מלחמת הרשות ממנין כהן לדבר אל העם בשעת המלחמה.

¹⁸ לשון הרמב"ם סה"מ עשה קצא וכתב שם "וזה הכהן ייקרא (סוטה פ"ז מ"ב ורפ"ח, מכות פ"ב מ"ו) משוח מלחמה. ויאמר בתוכחתו הלשון הנזכר בתורה ויוסיף על זה מאמרים יעוררו העם למלחמה ויביאם להסתכן בנפשם לעזור דת האל ולשמרה ולהגן מן הסכלים בה המפסידים יושר המדינות. והוא אמרו ית' (שם) והיה כקרבתכם אל המלחמה ונגש הכהן וכו'. ואחר כך יצוה להכריז במערכות החיל שישבו חלושי הלבבות וכל מי שבנה בית חדש ולא חנכו או שנטע כרם ולא חללו או שארש אשה ולא לקחה כמו שבא לשון הכתוב והוא אומרו ית' (שם) ודברו השוטרים, אמרו בגמר סוטה (מג א) ודברו השוטרים כהן מדבר ושומר משמיע. וזה כולו כלומר תוכחת משוח מלחמה וההכרזה בעורכי המלחמה הוא חובה במלחמת הרשות ובה הוא דין זה. והוא לשיטתו להלן שבספר ביבי מכריז ושוב היה מכריז לפני המלחמה אחר שאמר שמע ישראל מי האיש וכו'. ועיין ערוך השולחן העתיד הלכות מלכים סימן עו סעיף א שדייק מדברי הרמב"ם ביד "משמע מלשונו דעיקר ההתמנות הוא כדי שידבר אל העם בשעת המלחמה, ודבר תימא הוא דכפי הנראה עיקר משיחותו להנהיג המלחמה והכי משמע להדיא בספ"ז דיומא וברש"י שם, ואולי כוונתו ג"כ כעין זה שמושחין אותו לדבר אל העם ואח"כ ילך וינהיג המלחמה, והן אמת דשרי צבאות לא היו כהנים כמבואר מיואב בן צרויה ואחיו ואבנר, אבל ראש המנהיג היה המשוח מלחמה, שהרי דרשו שם וכל ישראל אתו זה משוח מלחמה שעמו היו כל ישראל ובוודאי היה אצל הארון שהוליכו במלחמה וכמו שמצינו בבני עלי שהיו אצל הארון, ולכן נלע"ד כמ"ש. אך מלשון הרמב"ם סה"מ המובא כאן משמע להדיא שאין התמנותו להנהיג אלא להוכיח ולחזק, ולהחזיר מי שאינו ראוי.

¹⁹ במסכת הוריות יב ע"ב מבואר שכהן זה תופס מעמד של כהן גדול בחיי העם. חמשה דברים מייחדים את הכהן הגדול בחיי העם (ויקרא כא, י – יד): "לא פורע ולא פורס ולא מיטמא לקרוביו ומצווה על הבתולה ומוזהר על האלמנה" (יומא עג ע"א; וראה פי' ויקרא שם), וכל חמשת הדברים האלה נוהגים גם במשוח מלחמה. במסכת יומא (שם) לא הוכרע בוודאות מה מעמדו במקדש. הרמב"ם (הל' כלי המקדש פ"ד הכ"א) פוסק על פי השיטה שהוא עובד במקדש ככהן הדיוט ומשמש בארבעה בגדים של כהן הדיוט. כנגד זה במלחמה, כשהוא מכהן כמשוח מלחמה, הוא לובש כנראה את שמונת הבגדים של כהן גדול (יומא שם): "בגדים שהכהן הגדול משמש בהן משוח מלחמה נשאל בהן".

²⁰ רמב"ם שם הלכה א, ועיין בראב"ד שהקשה אפשר להיות זה לענין אל ירך לבבכם אבל לענין השאר החוזרים מעורכי המלחמה לא נאמר אלא למלחמת הרשות אבל לא למלחמת מצוה והכי איתא בגמרא. ועיין רדב"ז כוונת השגתו לפי שכתב אחד מלחמת מצוה ואחד למלחמת הרשות ומשמע שגם למלחמת מצוה היו צריכים למנות משוח מלחמה ולזה כתב דאפשר שזה היה צריך לענין אל ירך לבבכם וכו' וכן נראה דעת רבינו ובאמת יש להקשות יותר דהא בסה"מ שם כתב הרמב"ם ואמנם מלחמת מצוה אין בה שום דבר מזה לא

הנה למעשה ולמשיחא ברה היומי

מסכת סוטה

במלחמת הרשות אומר היה הכהן המשותח אל העם בשעת המלחמה²¹, בלשון הקודש דוקא, שלשה כתובים הנזכרים בתורה (שם פסוק ה – ח) מי האיש אשר בנה בית קדש ולא הנכו ילד וישב לביתו וגו'. ומי האיש אשר נטע פרם ולא חללו ילד וישב לביתו וגו'. ומי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה ילד וישב לביתו וגו'. ולהלן דף מג יבואר בעז"ה שהשוטר היה אומר כמו שנאמר ויספו השטרים לדבר אל העם ואמרו מי האיש הירא ורך הלבב ילד וישב לביתו ולא ימס את לבב אחיו כלבבו.

עת שעורכין המערכות והם קרבים להלחם, בין במלחמת המצוה ובין במלחמת הרשות משוח מלחמה עומד במקום גבוה וכל המערכות לפניו, ומחזק את ליבם ואומר להם בלשון הקדש (פסוק ג – ד) שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על איביכם אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תתפזו ואל תערצו מפניהם. כי ה' אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם איביכם להושיע אתכם. כמו שיבואר להלן.

י"א²² שאסור להוסיף על הפסוקים הנזכרים בין בעת שמוכיח תוכחת העם ובין כשמחזק את ליבם והעושה כו עובר משום לאו דבל תוסיף. וי"א²³ שכשמחזק הכהן את העם יוסיף עוד משלו דברים אחרים יעוררו בני אדם למלחמה וישאום לסכן בנפשם לעזור דת האל ולשמרה ולהנקם מהסכלים המפסידים סדרי המדינות²⁴.

תוכחת ולא הכרזה כמו שהתבאר בשמיני מסוטה. וא"כ אפילו אל ירך לבבכם אין. וצ"ל שהתמנותו הוא למה שכתב שם בסה"מ "ויוסיף על זה מאמרים יעוררו העם למלחמה ויביאם להסתכן בנפשם לעזור דת האל ולשמרה ולהנקם מן הסכלים בה המפסידים יושר המדינות. והוא אמרו ית' (שם) והיה כקרבתכם אל המלחמה ונגש הכהן וכו'. שזה שייך אף למלחמת מצוה. ואפשר זהו כונת מרנא הלח"מ שכתב לשון רבינו בלתי מדוקדק דמשמע דהכהן המשותח מדבר במלחמת מצוה ורשות בענין אחד ואינו כן דבמלחמת מצוה אינו אומר אלא אל ירך לבבכם וכו' ובמלחמת רשות אומר הכל דהא במלחמת מצוה אין חוזרין כלל שום מערכי המלחמה וכדכתב רבינו עצמו לקמן ולכך הוצרך הר"א ז"ל בהשגות לפרשו והשיגו דהיה לו לפרש דבריו ורבינו לא חש להאריך דהוא פשוט נלמד ממה שכתב לקמן דבמלחמת חובה הכל יוצאין אפילו חתן מהדרו וכלה מחופתה וא"כ ודאי שאינו מדבר אז אלא אל ירך לבבכם וכו' לבד.

²¹ ולהלן יבואר שלרש"י היה אומר זה בספר ולרמב"ם היה אומר בספר וחוזר ושונה לפני המלחמה.

²² מנחת חינוך שם אות א וז"ל גם נראה פשוט דהכהן והשוטרים אסורים להוסיף על הפסוקים שבתורה רק צריכים לומר מה שציוותה התורה כמו ב"כ דאסור להוסיף ברכה כגון ד' אלקיכם וגו' כמו שמבואר בר"ה וכאן נמי דמ"ש והוא בכלל בל תוסיף וצ"ע על הרהמ"ח דכתב ויוסף עוד דברים משלו יעוררו כו' מנ"ל דודאי אסורים להוסיף דמ"ש מכל המצות וברכת כהנים וצ"ע

²³ החינוך שם והרמב"ם בספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קצא וז"ל "ויאמר בתוכחתו הלשון הנזכר בתורה ויוסיף על זה מאמרים יעוררו העם למלחמה ויביאם להסתכן בנפשם לעזור דת האל ולשמרה ולהנקם מן הסכלים בה המפסידים יושר המדינות. ולפי"ז לא קשיא דבתוכחת המלחמה יאמר רק ג' הפסוקים דמי האיש ולא יוסיף עליהם אך בחיזוק המלחמה יוסיף מדעתו ולהלן יבואר שהחיזוק נאמר כשכבר קרובים למלחמה ולא ביציאתם לספר.

²⁴ ולכו"ע צריך לומר כמש"כ במנ"ח שם שהנאמר במשנה כאן אינו מה שהכהן צריך לומר וז"ל "וע' במשנה שמע ישראל כו' על אויביכם לא יהודה על שמעון כו' הם בנצחוננו של גליות כו' נראה ברור דזה דרש המשנה

הַלָּכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּרַף הַיּוֹמִי

מַסְבֵּת סוּטָה

ב. פַּעֲמִיִּים מַדְבֵּר עִמָּם אַחַת בַּסֵּפֶר וְאַחַת בַּמִּלְחָמָה

פַּעֲמִיִּים²⁵ הָיָה הַכֹּהֵן שֶׁנִּתְמַנֶּה לַהֲיֹוֹת "מַשׁוּחַ מִלְחָמָה" מַדְבֵּר אֶל הָעָם: פַּעַם אַחַת בַּסֵּפֶר, עַל גְּבוּל הָאָרֶץ, בַּשָּׁעֵת חֲצִיִּית גְּבוּל הָאָרֶץ, קוֹרֵא אֶל הַפְּטוּרִים מַלְצָאֵת לַמִּלְחָמָה לַחֲזוֹר מִן הַמַּעֲרָכָה. בַּעֲת שִׁיּוּצָאִין קוֹדֵם שִׁיעֲרֻכוּ הַמִּלְחָמָה, אֹמֵר בַּלְשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ²⁶ מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית חֶדֶשׁ וּגּו' וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כָּרֶם וּגּו' וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה וּגּו' עַד כֹּאן מַשׁוּחַ מִלְחָמָה מַדְבֵּר, וְהַשּׁוֹטֵר מִשְׁמִיעַ לְכָל הָעָם בַּקּוֹל רֹם.

וְאַחֵר כֵּךְ מַדְבֵּר הַשּׁוֹטֵר מַעֲצָמוֹ עִמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים כ ב פסוק ח) וַיִּסְפּוּ הַשְּׁטָרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וְאֹמַר מִי הָאִישׁ הָיָא וְרַף הַלֵּבָב וּגּו'. וְכַשִּׁישְׁמָעוּ דְּבָרָיו יַחֲזְרוּ עֵתָה מַעֲרֻכֵי הַמִּלְחָמָה.

פַּעַם שֵׁנִיָּה בַּמִּלְחָמָה, לִפְנֵי הַמַּעֲרָכָה. לִפְנֵי תַחֲלִילַת הַקָּרֶב, קוֹרֵא לָהֶם לַעֲוֹדֵד אֶת לִיבָם לַצָּאֵת לַמִּלְחָמָה בְּאוֹמֵץ הַלֵּב לַהֲנַקֵּם מֵאוֹיְבֵיהֶם. וְעַתָּה שְׁעוֹרְכִין הַמַּעֲרֻכֹת וְהֵם קָרְבִּים לַהֲלָחֶם, מַשׁוּחַ מִלְחָמָה עוֹמֵד בַּמָּקוֹם גְּבוּהָ וְכָל הַמַּעֲרֻכֹת לִפְנֵיו, וְאֹמֵר לָהֶם בַּלְשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ (פַּסּוּק ג – ד) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קָרְבִּים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֵיכֶם אֵל יֵרֶךְ לְבַבְכֶּם אֵל תִּירָאוּ וְאֵל תַּחֲפֹזוּ וְאֵל תַּעֲרִצוּ מִפְּנֵיהֶם. כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הֵחֱלִיד עִמָּכֶם לַהֲלָחֶם לָכֶם עִם אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ

מִהַפְּסוּק אֲבָל בּוֹדָאִי הַכֹּהֵן אֹמֵר הַפַּסּוּק כְּכַתּוּב בַּתּוֹרָה בְּלִי גִרְעוֹן וּבְלִי תוֹס' וּבְרֹרֵה הוּא בְּעִינָיו. וְאֵף לְרַמְב"ם וְלַחֲנוּךְ מוֹסִיף דְּבָרֵי חִיּוּק מְלִיבוֹ אֲבָל לֹא דוֹקָא מָה דְּאִיתָא בַּמִּשְׁנָה שֶׁהָרִי הִרְמִיב"ם לֹא הִבִּיא אֶת דְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה כָּלָל.

²⁵ רַמְב"ם הַלְבוּת מַלְכִּים פֶּרֶק ז הַלָּכָה ב

²⁶ וְהִנֵּה מִשְׁמַע יִשְׂרָאֵל עַד לְהוֹשִׁיעַ כּו' כִּהֵן מַדְבֵּר וְכִהֵן מִשְׁמִיעַ לָעָם וְדַעַת הַר"ם כְּמוֹ שִׁיבּוֹאֵר לַהֲלֹךְ דְּכִהֵן אַחֵר מִשְׁמִיעַ לָעָם וְהֵן פַּסּוּקִים מִי הָאִישׁ כּו' כִּהֵן הַמַּשְׁוֹחַ מַדְבֵּר וְשׁוֹטֵר מִשְׁמִיעַ לָעָם וּמִן וַיִּסְפּוּ הֵיִינוּ הַפַּסּוּק מִי הָאִישׁ הִירָא כּו' שׁוֹטֵר מַדְבֵּר וְשׁוֹטֵר מִשְׁמִיעַ וְלֹא כִהֵן. וּמִבּוֹאֵר בַּמִּשְׁנָה וְדַבֵּר בַּלְה"ק וִילְפִי' בַּגִּמְרָא כֹּאן כְּתִיב וְדַבֵּר וְלַהֲלֹךְ מִשָּׁה יִדְבֵּר מָה לַהֲלֹךְ בַּלְה"ק אֵף כֹּאן בַּלְה"ק וְהַתּוֹס' מִבִּיאִין דְּבִירוֹשְׁלָמִי יִלְפִי' דְּכֹאן כְּתִיב וְנִגַּשׁ כּו' וְלַהֲלֹךְ כְּתִיב וְנִגַּשׁ מִשָּׁה כּו' מָה לַהֲלֹךְ בַּלְה"ק אֵף כֹּאן בַּלְה"ק וְאִפְשָׁר לֹמַר דּוֹקָא שְׁמַע יִשְׂרָאֵל שֶׁהַכֹּהֵן מַדְבֵּר וּמִשְׁמִיעַ צ"ל בַּלְה"ק דִּילְפִי' בַּגִּמְרָא כּו' אֲבָל וְדַבְּרוּ הַשּׁוֹטְרִים הֵיִינוּ הֵן פַּסּוּקִי דְּצִרִיכִי לְמִילָף בִּשְׁ"ס דְּהַכֹּהֵן אֹמֵר א"כ עַכ"פ אֵינוּ כָּלָל וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן וְדַבֵּר אִפְשָׁר אֵף דִּילְפִי' דְּהַכֹּהֵן ג"כ אֹמֵר מ"מ א"צ לְהִ"ק וְכֵן נִרְאֶה מִסְדֵּר הַמִּשְׁנָה דְּבַמִּשְׁנָה רֵאשׁוֹנָה דְּמִבּוֹאֵר בַּלְה"ק מִבּוֹאֵר שֵׁם פַּסּוּקִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל כּו' וּבַמִּשְׁנָה הִב' וְדַבְּרוּ הַשּׁוֹטְרִים אֵינוּ מִבּוֹאֵר כָּלָל בַּלְה"ק. אֵךְ אִפְשָׁר כִּיּוֹן דְּהַכֹּהֵן אֹמֵר תַּחֲלִילַת בַּלְשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ אִם כֵּן אִמִּירַת הֵן פַּסּוּקִים גַּם כֵּן. אֵךְ נִרְאֶה דְּמָה שֶׁהַשּׁוֹטֵר מִשְׁמִיעַ אֵין צָרִיךְ לַהֲיֹוֹת בַּלְשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ וּמִכָּל שֶׁכֵּן מִי הָאִישׁ הִירָא כּו' דְּהַשּׁוֹטֵר מַדְבֵּר ג"כ אֵין צָרִיךְ בַּלְה"ק דְּהִילְפּוֹתָא הוּא רַק בְּכִהֵן כְּנ"ב. וְע' בַּר"ם שֶׁכָּתַב בַּסֵּפֶר אֹמֵר מִי הָאִישׁ כּו' וְלֹא הִזְכִּיר בַּלְה"ק וְאַחֲרָיו בַּעֲת שְׁעוֹרְכִין הַמִּלְחָמָה כָּתַב וְאֹמֵר לָהֶם בַּלְה"ק כּו' נִרְאֶה מַדְבְּרֵיו דּוֹקָא שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הוּא בַּלְה"ק לֹא הֵן מִי כּו' וְצ"ע

הלכה למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת סוטה

אַתְּכֶם²⁷. וי"א שאומר כך משוח המלחמה²⁸, וכהן אחר תחתיו משמיע אותו לכל העם בקול רם.

וי"א²⁹ שבספר בעת שיוצאין קודם שיערכו המלחמה, אומר הכהן המשיח בלבד לעם כנזכר מי האיש אשר נטע כרם ולא חללו וגו' כדי שבשישמעו דבריו שוב בעת שעורכין המערכות והם קרבים להלחם יחזור מעורכי המלחמה. ובעת שעורכין המערכות והם קרבים להלחם, משוח מלחמה עומד במקום גבוה וכל המערכות לפניו, ואומר להם בלשון הקדש (פסוק ג – ד) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֲתֶם קָרְבִּים הַיּוֹם כְּנֻזָּר וְכֹהֵן אַחֵר תַּחְתּוֹ מְשַׁמֵּעַ אוֹתוֹ לְכָל הָעָם בְּקוֹל רֹם, וְחֹזֵר וְאֹמֵר מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית חֶדֶשׁ וְגו' וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כָּרֶם וְגו' וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה וְגו' עַד כֵּאֵן מְשַׁח מְלַחְמָה מְדַבֵּר, וְהַשּׁוֹטֵר מְשַׁמֵּעַ לְכָל הָעָם בְּקוֹל רֹם, וְאַחֵר כֵּךְ מְדַבֵּר הַשּׁוֹטֵר מַעֲצָמוֹ וְאֹמֵר מִי הָאִישׁ הִירָא וְרַךְ הַלֵּבָב וְגו'. כסדר הנזכר.

דף מב:

הלכה למעשה

ג. דאגה בלב איש ישחנה ר' אמי ורבי אסי חד אמר ישחנה מדעתו וחד אמר ישיחנה לאחרים

כבר התבאר במסכת יומא דף עה: שנאמר במשלי (יב פסוק כה) דְאָגָה בְּלֵב אִישׁ יִשְׁחָנָה וְדָבָר טוֹב יִשְׁמָחָנָה ושני פירושים נאמרו בגמ' י"מ ישיחנה מדעתו ובכלל זה שכראגה בלב איש ומטרידו מלימוד התורה יסיחנה מדעתו כדי שיהא דעתו צלולה וע"י כן דבר תורה שהיא התורה ישמחנו מדאגתו³⁰ וי"מ

²⁷ משמע ששני דברים היה עושה מחזיר את הפטורים ומחזק את ההולכים כמבואר בספר המצוות וא"כ מה שהיה אומר בספר היה אומר רק במלחמת הרשות כיון שבמלחמת מצוה הכל יוצאים ומה שאמר קודם המערכה אמר גם למלחמת מצוה לחזק את לבם ולעוררם למסירות נפש. וכ"כ הלחם משנה בדעת רש"י שהכהן היה אומר בספר כשהיו יוצאים מארצם מי האיש אשר נטע וכו' וכן מי האיש הירא ורך הלבב היו אומרים השוטרים ואז היה חוזר מי שהיה ראוי לחזור ובשעת עריכת המלחמה לא היה אומר הכהן אלא אל ירך לבבכם לבד אל תיראו ואל תחפזו וכו' וכן בדין דכל שאר האזהרות למה לי לאזהורי בשעת מלחמה כיון דכבר הזהירם בספר וכבר חזרו הראויים לחזורי

²⁸ דייק רבינו דשני כהנים הם מדלא אמרו בברייתא כהן מדבר ומשמיע וכן שוטר מדבר ומשמיע אלא אמרו כהן מדבר וכהן משמיע וכן שוטר מדבר ושוטר משמיע נמצא דכהן ושוטר הם מיותרים לומר לך דהוא כהן אחר ושוטר אחר. לחם משנה שם.

²⁹ כסף משנה ולח"מ בדעת הרמב"ם ועיין באור שמח שהכריח כדעת הרמב"ם מהתוספתא
³⁰ מהרש"א חידושי אגדות סוטה דף מב:

הלכה למעשה ולמשיחא בדף היומי

מסכת סוטה

ישיחנה לאחרים. כדי שיתנו לו עצה על דאגתו וזהו ודבר טוב שיתיעץ לו חבירו הוא ישמחנו מדאגתו

ולפיכך בתחילה³¹ ישתדל להסיחה מדעתו במחשבות טהורות וטענות מספיקות שיש ויש כדי לדחות הדאגה, ואם לא יוכל יסיחנה לאחרים דהיינו ת"ח ואנשי מדע שידעו לתקנו בעצה טובה וידברו לו דברים המבטלים הדאגה ומיישבים את הלב.

ומטעם זה המספר לחברו דברי לשון הרע על פלוני שהזיק לו פגע בו או כל כדומה³², כדי להפיג את דאגתו מליבו או כדי שייעץ לו אף זה בכלל לשון הרע לתועלת. שמותר לספר אם התקיימו כללי תועלת.

אך אם רוצה להסיר דאגה מלבו, ובתוך כך יספר לשון הרע על פלוני אך אינו משום שפלוני הזיקו, או שמספר דרך התרעמות וכעס על חבירו אפילו אם חבירו חטא נגדו. אין זה בכלל תועלת ואסור לספר³³.

³¹ פלא יועץ ערך דאגה ועיי"ש עצות האיך להסיר דאגה מלבו

³² חפץ חיים לשון הרע הערות כלל י, יד בהערה

³³ נתיב חיים שם אולם אם אין כונתו לגנות חבירו כלל ולא ייצא לחבירו נזק בכך אפשר שיש מקום להתיר, עיי"ש